

Enczi Endre: Gyógyulás

(Magvető könyvkiadó, Budapest, 1956)

A *Gyógyulás* az utóbbi idők legérdeke-
sebb regényei közé tartozik. Érdekes
problémát vet fel, a gyógyulás problé-
máját: (anélkül, hogy eleve *betegnek* hin-
né mai társadalmunkat), és érdekes for-
mai szempontból is: Láthatóan kerüli a
gyógyulás folyamatának kijelentő, »ráfo-
gásos« formában történő bemutatását és
lélektanilag gazdagon árnyalt figurákkal
dolgozik. Bár a regény végső mondanivalójával azt akarja dokumentálni, hogy
a gyógyulás egyetlen alapja a szocialista
társadalmi rend, mégis szem előtt tartja,
hogy a gyógyulás nem következik be tör-
vénszerű fizikai jelenségeként, hanem
egyéni vergődések és küzdelmek árán,
különösen azoknál, akiknek — hogy úgy
mondjuk — *tehetségük* van a gyógyu-
lásra.

Ezek közül a »tehetséges« figurák kö-
zül kerül ki a regény főhőse is, Csenk dr.
klinikai tanársegéd, de éppen az ő fejlő-
déstörténete, gyógyulási folyamata teszi
problématicussá a regény címében hang-
súlyozott gyógyulás ténylegességét, hite-
lességét.

Ez természetesen nem jelenti, hogy a
mellékalakok gyógyulási esete nem lehet-
ne érdekes és jellemző, de mivel ő a
főhős, az ő sorsához mérjük a gyógyulás
társadalmi és lélektani realitását. Az ő
életéből kell kiolvasnunk, hogy *miből* kel-
lene kigyógyulniuk az embereknek, és
mitől gyógyulhatnának meg.

Mandanunk sem kell, hogy a regény
polgári hőseinek kell elsősorban meggyó-
gyulniok, de ha Csenk dr. polgár is, élete
nem teljes intenzitású polgári élet. Bu-
dapest ostroma idején, mikor éppen be-
teglátogatáson volt, felesége és gyermeke
— bombatámadás következtében — tra-
gikus módon elpusztult. Ezzel a nyomasz-
tó eseménnyel kezdődik a főhős életében
a belső válság: szemrehányásaitól nem
tud szabadulni, talaját vesztett, tépelődő,
magát emésztő ember lesz belőle, az or-
vosi hivatásban sem lát többé célt és örö-
met. Mindez lélektanilag érthető, de
Csenk doktornak nem egy kívülről jövő
elemi csapás okozta megrázkódatásból
kellene kigyógyulnia (ez elsősorban orvosi
kérdés), hanem a *polgári élet egészéből*,
magából a polgári életből, úgy ahogy csa-
ládja villámcsapásszerű pusztulásáig fel-
tehetően maga is élte ezt az életet. De
ez az elemi csapás a főhőst végleg kikap-
csolja a polgári életből, mely egyébként
gazdagon burjánzik a regény cselekmé-

nyében. Csenkről valójában nem tudjuk
meg, mennyire volt »gyógyítandó« polgár
és így gyógyulása nem lehet tipikus kepe
a polgári gyógyulásnak általában. Az a
tény, hogy az őt ért elemi csapás után az
eszmélés és önvizsgálat útjára tért, hogy
szakítani tudott polgári múltjával, min-
denesetre becsületes lélekre vall és a
gyógyulásra való képességét jelzi. De
sem azt nem tudjuk meg, mennyi cse-
lekvő szerepe volt a polgári élet zajlásá-
ban korábban, sem abból nem látunk so-
kat, — és művészi szempontból ez a na-
gyobb baj, — hogy mennyi *közvetlen*
harca van továbbra is a maga régi világa-
val. Mert e nélkül a harc nélkül a »pol-
gári« főhős nem a polgári élet nyavalyái-
ból, bűneiből gyógyul ki, hanem egy tra-
gikus csapás okozta kábultságából, ez
pedig valóban inkább lélektani, mint tár-
sadalmi probléma. Igaz, a végső megun-
dorodáshoz, a meneküléshez az segíti
hozzá, hogy nem akar és nem tud egy jel-
legzetesen polgári ízü házasságtörési vi-
szonyba keveredni professzorának felesé-
gével, de valójában itt sincs küzdelemről
szó: Csenk valósággal áldozata lesz en-
nek a hirtelen a karjaiba omló asszony-
nak, akit a főhős rejtélyes és »romanti-
kus« szomorúsága, passzivitása ellenáll-
hatatlan szerelemre ingerelt.

A főhős tehát nem jellegzetesen pol-
gári szabású figura, talán ezért is lehe-
tőleges neki meggyógyulnia. A kérdés ter-
mészetesen most már az, hogy mért ak-
kor a polgári világnak a gazdag bemuta-
tása, ha nincs indokolt kapcsolata a pol-
gárinak elindított főhős sorsával? Ha
Csenk dr. aktívabban, tartalmasabban,
valóban vérre menő küzdelmek és bonyo-
dalmak árán gyógyulna ki a polgári »ön-
törvényűség« nyavalyájából, szívesen vál-
lalnám azoknak a polgári figuráknak a
sokaságát, akik nem gyógyulnak ugyan
meg, de eddigi sorsukhoz, nagy és kispol-
gári rögeszméikhez való végzetes oda-
kötöttségükkel a szükséges háttérrel jelen-
tenék Csenk küzdelmeihez. A főhős pasz-
szivitása, félrevonulása miatt azonban a
cselekményre — epizódhalmaz formájá-
n *gyógyulók* élete úgy fonódik rá a
ban —, hogy eltereli figyelmünket a re-
gény első számú gyógyulásáról. Akármily-
en jellemzők is ezek az epizódfigurák,
— mert azok, a különöc orvosprofesszor-
tól, *Várday*-tól kezdve a kispolgári tén-
fergés és szószátyár csetlés-botlás képvi-
selője, *Króh Fülöpön* keresztül, egészen a

végkép elkocsonyásodott gerincű tanító figuráján — a regényben mégiscsak a főhős nélküli statiszták szerepét töltik be. A régi társadalom elnyomorodottjai, áldozatok, akikből »hősök« semmiféle értelemben nem lehetnek, mert nincs belső erejük a gyógyuláshoz — egy gyógyulásról írt regényben!

A polgári világ gazdagsága tehát túlnő a főhős sorsán, illetve nem befolyásolja döntő módon az ő személyes gyógyulását. A polgári világ főhős nélküli háttérnek hat, ami művészi szempontból kétségtelesen hiba, de a társadalmi valóság megmutatása szempontjából mégis tanulságos, mert az író gazdag árnyalatú ábrázolása arra figyelmeztet, — amit esetleg dogmatizmusból nem akartunk tudomásul venni — hogy ez a világ itt van még, az emberek idegeiben ólálkodik, ernyeszt és hátráltatja a gyógyulás folyamatát.

Mindezek elmondása után mégiscsak azt kell megállapítanunk, hogy a gyógyulás eredménnyel járt, mert hiszen a főhős meggyógyult: passzivitásából, embertelen magányából, életmegvetéséből visszatért az alkotó, cselekvő, az embert társnak vállaló világba. Sajnos, a dolog itt is túl egyszerűen történik, főleg a művészi elmélyítés szempontjából. Csenk dr. abban a faluban, ahova emberkerülő szándékkal visszavonul, találkozik régi osztálytársával *Kasznárral*, az ottani eróműépítkezés vezetőjével és — ha nem is vilámcsapásszerűen — átalakul szociális, lényé, embertársá, gyógyultan és megint gyógyításra készen. Kasznárék egészséges világának azonban gazdagabbnak kellene lennie, hogy a főhős átalakulása, gyógyulása indokoltabb legyen. Inkább

értelemi momentumokra épül, mint az új környezet ösztönző erejére. Amit a polgári világ ábrázolásával kapcsolatban hibaként emlegettünk, azt itt is fel lehet hánytorgatni: az erkölcsiségében tiszta és emberséges »új« világ is csak keret, anélkül, hogy teljes valóság tartalmával teljes intenzitással belefolyna a főhős életébe. Pedig az író ismeri ennek a világnak »gyógyító« erejét, és személyes sorsok reális konfliktusain, nem könnyen oldódó »görcseinek« a felengedtetésén keresztül szemlélteti is tudja. (Gondoljunk itt a *Bojtor Mária* epizódra, az egyszerű emberek kéretlen, szívesen adott gyógyító, segítő emberségére.)

A regény végső mondanivalója feltétlenül igaz: az ember nem vonulhat félre a magánügyeivel, a közösség visszakívánja, és — ha nincs végső személyes deformáltságról szó — vissza is hozza a maga emberségét termő áramába. A művészi ábrázolás azonban azt kívánja, hogy ez a gyógyulási folyamat egy gyógyulásra valóban »alkalmas« főhős telített, tipikus életsorsában *harc árán* következzen be. Ilyen értelemben a regény ellen komoly kifogásokat kellett tennünk, mégis elismerjük, hogy sok értéke is van. Maga az a tény, hogy két ellentétes világ teljes értékű szembeállítására vállalkozik, határozott művészi igényességre vall. Alapvetően ismeri ennek a két világnak az atmoszféráját, embereit és stílusát is, és ha a két világ valóság tartalmát mélyebben — konfliktusosabban — fogja majd egyéni sorsokba beépíteni, jelentős mértékben hozzájárulhat korunk nagy társadalmi regényének a megteremtéséhez.

VAJTAI ISTVÁN

Danyi Gyula: Nyár elé

(Alföldi Magvető, 1956)

Új költő jelentkezett, akit a nógrádi hegyek bányamélye érlelt poétává. A kötetete maga is egy kis bánya. A kitáruló lélekbe tódult, világ-adta élmények a súlyos életiskola kíméletlen nyomása alatt lassan kincscé kristályosodtak. Erről a gazdagságról vallanak a kötet tárnáiban futó szén-erek, — a fekete betűsorok.

De Danyi költészetének nem egyedüli forrása a bányászélet. Bár volt-világa emlékeivel nem egy meleg hangú verse foglalkozik, (Nem ti bányászok, Jó volt velük, Szén stb.) befogadta ő már szívébe az ország többi kétkézi munkását is: az

aratót, a csordást, a kőművest. Éppen ezek közül a versek közül került ki a kötet egyik legszebb darabja, a rövidségében is sokatmondó »Kőműves«:

*Barna arcán, melle szőrén
malter a gyöngy.
A szobád friss levegőjét
neki köszönd . . .*

*Hajlong s magasodó célja,
az magyaráz:
Csendül kezében a téglá.
Beszél a ház.*